

Artykuly teoretyczne i historyczne

Теоретические и исторические статьи

František Mihina

Prešovská univerzita v Prešove

Philosophiae et futuro – riziká predikability

Philosophiae et futuro – риск предикативности

Všetci ľudia prirodzene túžia po poznání!
(Aristoteles¹)

Prológ

Končilo sa 19. storočie, ktoré samé seba považovalo za vek rozumu. Pamätníci tých čias o ňom hovoria ako o dobe príjemnej či priam báječnej. Vzdelanci verili, že spoločnosť je na priamej a neomylnnej ceste k najlepšiemu zo všetkých svetov, že technický pokrok bude sprevádzaný prudkým morálnym vzostupom. Len tí najbystrejší uvideli zlé znamenia doby a jej varovné signály. Ani oni však netušili, že je to predzvesť hrôz 20. storočia!²

Dnes vieme, že všetko bolo inak, že vtedajší súčasníci nemali ani potuchy o *budúcnosti*, ktorá ich osudovo poznamenala. A inak tomu nie je ani dnes! Budúcnosť je menej predvídateľná, približuje sa *rýchlejšie* ako kedykoľvek v minulosti. Tak ako vždy v časoch minulých, svet, v ktorom žijeme nie je bezpečným miestom a ľudstvo je zraniteľným druhom!

¹ Aristoteles, *Metafyzika*, Nakladatelství Petr Rezek, Praha 2003, 980a21.

² Úvod k českému filmu „Zločin v Polné“ (2016), ktorý je umeleckým spracovaním „fatálneho justičného omylu“, v pozadí ktorého bol antisemitizmus, predsudky, zlyhanie nielen súdnictva. V širokom zmysle slova predstavuje širokospektrálnu koncentráciu toho, čo z veľkej časti určovalo charakter a pozadie udalostí, ktoré dominovali v poslednom storočí druhého milénia.

Futurum res publica est

Kognitívna aktivita je archetypálnym prazákladom ľudskej existencie – človek ako druh nie je schopný „byť“ bez toho, aby sústavné neusiloval o kognitívne „prisvojenie“ si sveta okolo seba vo forme predstavy o ňom³. Keď sa Aristoteles v úplne prvej vete svojho slávneho spisu zmieňuje o ľudskej túžbe po poznaní ako o „prirodzenej“, hovorí, že poznávanie je súčasťou ľudskej prirodzenosti. V tomto zmysle sme oprávnení charakterizovať človeka ako *animal cognitio*⁴.

Napriek neuveriteľnému pokroku poznania, jeho *koniec* je v nedohľadne práve tak, ako na jeho počiatku. Rastom poznania rastie aj sféra nepoznaného. V tom *podstatnom* sa podobáme na blúdiacich pútnikov – kráčajú vytrvalo, usilovne, ale nevedno kam *presne!* Uvedené sa vzťahuje – okrem iného, predovšetkým na poznanie budúcnosti, ak ju spájame s podobami ľudskej existencie.

Osobitým problémom nášho poznania sú v tomto zmysle *dejiny budúcnosti*. Snaha dozvedieť sa *niečo* o budúcnosti je celkom prirodzená, epistemicky je však v logickom zmysle sporná. Výroky o budúcnosti, striktné vzaté, nie sú a nemôžu byť ani pravdivé, ani nepravdivé! Je v nich zakomponovaný čas, ktorý ešte nastal. *Temporalita* je ich podstatným znakom a problémom súčasne.

Predstavujú naše úsilie zaplniť obrazmi, tvarmi, zmyslom, významom niečo, čo *sa má stať!* Skúsenosť ukazuje, že „čas je pre nás náročným problémom, možno najdôležitejším metafyzickým problémom pre náš život“⁵. Prístup *sub specie aeternitatis* je prirodzeným aspektom nášho pohľadu – rátame s tým, že *trvanie* patrí k dominantným znakom temporality. To je však len predpoklad, ktorý síce *nateraz* platí, no nie je zaručené, že to tak aj ostane.

³ Vedieť, poznať zväčšuje šance, nádej na prežitie, znamená viac istoty.

⁴ Poznanie a poznávanie sa stáva primárnym generickým znakom, predstavuje podstatnú a súčasne jedinečnú komparatívnu prednosť – je na samom počiatku zmien, ktoré sprevádzajú človeka na jeho ceste v čase. Aj keď nevieme zaručiť pravdivosťnú apodikticitu poznania, aj keď ho neustále „opravujeme“, aj keď „chrám poznania“ neustále prestavujeme – samého „poznávacieho inštinktu“ sa zbaviť nemôžeme a nedokážeme! Paradoxným výsledkom pôsobenia kognitívneho inštinktu je „nadmerné zaťaženie života vedou“ (R. Musil, *Muž bez vlastností*, ARGO, Praha 1998, s. 78). Prehľbuje sa presvedčenia, že v dobe vedeckej kultúry je najlepšie spoľahnúť sa predovšetkým na ňu samotnú, ak chceme vyriešiť problémy, do ktorých sme sa aj vďaka vede dostali. Problémy samé však ako by nám „rástli pred očami“, nie je ich menej a stávajú sa kritickými.

⁵ J.L. Borges, *Borges ústne*, Kalligram, Bratislava 2005, s. 89. Na inom mieste Borges hovorí: „Čas je esenciálny problém... bez času sa nemôžeme zaobísť; naše vedomie neustále prechádza z jedného stavu do druhého a práve to je čas – následnosť... čas je centrálnym problémom metafyziky... (H. Bergson) keby sa tento problém vyriešil, vyriešilo by sa všetko; našťastie, asi nehrozí nebezpečenstvo, že by sa naozaj vyriešil; vždy si budeme môcť, podobne ako svätý Augustín, povedať: »Čo je čas? Ak sa ma na to nespýtajú, viem to, ak sa ma na to spýtajú, neviem«” (*ibidem*, s. 249).

Skúsenosť ľudstva hovorí jasnou rečou – v spoločenskom vývoji je možné „všetko“. Niet nijakej krajnosti, ktorá by sa v dejinách ľudského rodu nevyskytla. Budúcnosť je jediná vec, ktorú nepoznáme. Pamätáme si na minulosť, poznáme súčasnosť. So *skutočným* poznaním ktorejkoľvek z nich však máme vážne problémy. Budúcnosť sa týka nás všetkých, *futurum res publica est* – jej skúmanie patrí k veciam spoločného záujmu, teda aj filozofie. Avšak nielen jej! Je dobré, že filozofia, veda, umenie, teológia nehovoria tým istým jazykom, nepostupujú rovnako. Tvoria orchester, ktorý by mohol byť schopný zvládnuť symfóniu našej budúcnosti. A práve tú je potrebné *napísať* – kto má byť jej autorom? Navyše autorom, ktorý si získa aj autoritu!

Absentia imagines futurum

Ach, akú očistu? Čo sa má stať?
(Sófokles, *Kráľ Oidipus*)

Ukazuje sa, že v projektovaní budúcnosti zaostávame – vlastne nijakú hodnotnú projekciu nemáme k dispozícii! Na otázku, kam nás priviedla cesta, ktorou sme kultúrne a civilizačne prešli, nemáme presvedčivú odpoveď. A teda ani nedokážeme povedať, kam nás povedie ďalej. Takmer tri miléniá sa pohybujeme v hraniciach civilizačno-kultúrnej paradigmy, ktorá zreteľne naznačuje vlastné hranice. Jej evolúcia v sebe skrýva riskantný paradox – všetko sa mení, človek disponuje donedávna netušenými prostriedkami a nástrojmi; on sám však zmenám v evolučnom zmysle odoláva, uplynulý čas nie je dostatočný na to, aby sa zmenil aj sám. V tomto zmysle máme v sebe *starý program*, ktorý – ak máme na mysli charakter nášho správania, v krízových, kritických situáciách využíva staré či zastarané mechanizmy a vzorce správania.

Napriek odvekým snahám nazrieť za oponu udalostí, čiastočne minulých, najmä však budúcich, nie sme úspešní – nazrieť za oponu *času* sa nám príliš nedarí. V súvislosti so *znepokojujúcim* stavom sveta, do ktorého vyústil doterajší civilizačný a kultúrny vývin, nie sme – v to dúfame, na *začiatku konca*. Rezignácia, ak myslíme na budúcnosť a predstavu o jej možných podobách, nezodpovedá ani našim možnostiam, ani našim potrebám⁶. Nezodpovedá *prírodnosti* človeka, súčasťou ktorej je inštinkt trvania, jestvovania. Za každú cenu!

---

⁶ Každodenný zápas o reprodukciu civilizačných foriem je aj naďalej, ale účinnejšie a zodpovednejšie, potrebné spájať s úsilím pochopiť zmysel tohto úsilia, nájsť skryté významy, ktoré by nám pomohli dešifrovať zložité pole nepretržitej skúsenosti a v ňom prítomnú symboliku, ktorej význam a hodnotu chceme vradiť do foriem a podôb našich vzťahov s okolím. Sami seba vytvárame vypráváním príbehov – mýtus, veda, kultúra sú len ich najčastejšie formy – ich hlbšie

Jestvuje veľa dôvodov na zamyslenie, hlboké a osudové. Očakávame *ľudské gesto*, ktoré by do oceánu skepse, beznádeje i najrôznejších kalkulov prinieslo *nové východiská*. Nie sme si však istí, *kto* by ho mal urobiť. Isté je, že *skúmavy*, kritický pohľad na naše vyhlídky nie je prejavom mentálnej inferiority, *poklesnutej* mysle – skôr naopak! Mala by byť súčasťou starostlivosti o zabezpečenie potrebnej variability, rozmanitosti alternatívnych návrhov, ak myslíme na to, čo *bude!*

Spoločným menovateľom všetkého, čo spájame s nejasnou budúcnosťou, je človek sám, *resp.* ľudstvo ako katalyzátor zmien a trendov, ktoré vzbudzujú obavy. „Ľudstvo je funkčnou štruktúrou, historický život je súžitie“⁷ – jeho koniec môže spočívať v rozpade tejto štruktúry a v strate schopnosti súžitia. Aj keď sa prehľbujú celoplanetárne súvislosti v rôznych podobách globalizácie, *súžitie* ľudí naráža na nové a nové problémy, musí prekonávať – a zdá sa, že stále ťažšie, nové a nové prekážky.

Ak necháme ľudské veci *pretiecť cez okraj*, nijaké *milosrdenstvo* nemožno očakávať – a keby aj, od koho? Optiku s akcentom na „ja“ je potrebné zmeniť na „my“⁸! Civilizácii je potrebné vrátiť *ľudskú* tvár, tá, ktorú má v súčasnosti, je poriadne vráskavá! Čo to však znamená? Mali ju vôbec niekedy? Zdá sa, že *humanita*, *humanizmus* sú kultúrne konštrukty, naša myseľ je produktom komplexnej interakcie geneticky determinovaných predispozícií a prostredím, ktoré bolo utvárané generáciami ľudskej kultúry – *geny* a *memy* predznamenávajú podoby našej budúcnosti. Ideológie konzumného, zážitkového nihilizmu⁹, hodnotového relativizmu, fanatizmus založený na dva a pol tisícročných dogmách *moderného* náboženstva predstavujú účinné *inhibitory* nástupu potrebných zmien. Po všetkom tom *hľadani*, dobýjaní horizontov, expanzii, súťaženi, pretekaní je potrebné – *zvoľniť*, usilovať sa *zmúdiť*, dospieť k potrebnému *bodú obratu!*

Odpoveď je zdanlivo jednoduchá a niektorí myslitelia ju poznajú – začať myslieť *inak!* Ako? Jednoduchosť tejto odpovede je naozaj iba zdanlivá. Výzva *Mysliť inak!* je apel smerujúci k budúcnosti, ktorá sa práve začína. A. Einstein bol presvedčený, že od myslenia, ktoré v takej i onakej miere spôsobilo naše súčasné problémy, nemôžeme očakávať ich vyriešenie! Povedané inak, ak nechceme byť pohltení problémami, ktoré zvládame stále ťažšie, skúsme sa pozrieť na samotnú podstatu myslenia, na obraz sveta, ktorý mu zodpovedá, na inferenčné

porozumenie nám často uniká. Hľadáme v nich seba i nádeje a možnosti spájané so zajtrajškom, s budúcnosťou.

⁷ J. Ortega y Gasset, *Úkol naší doby*, Mladá fronta, Praha 1969, s. 7.

⁸ Novoveké oslobodenie človeka bolo nedôsledné a rozporné – nedôsledné v tom, že sa týkalo len „prítesnej zvieracej kazajky“ všetko vyžadujúcej zbožnosti; a rozporné v tom, že uvoľnilo cestu k vypätému subjektivismu a individualizmu.

⁹ Máme na mysli tú časť sveta, kam patríme aj my, zvyšné 2/3 sú hlboko „pod“ parametrami určujúcimi modernosť.

paradigmy, ktoré sú pre neho charakteristické. Čo však v tejto súvislosti rozumieme myslením? V intenciách našej štúdie máme na mysli typ uvažovania, ktorý v konečnom dôsledku viedol k presadeniu sa kultúrneho a civilizačného modelu, ktorého sme súčasťou a v ktorom žijeme. Jedným z tých, ktorých radíme k jeho iniciátorom, bol nesporne Aristoteles, súčasťou odkazu ktorého je vždy potrebná pochybnosť¹⁰. Jeho myslenie bolo apodeiktické, dokazovacie a poučné – nie sám, no stál na samom začiatku toho, čo sa neskôr počas dvoch tisícročí rozvinulo do systému vedy, na výsledky ktorej sa s úžasom, ale aj s obavami pozeráme. Možno práve toto mal na mysli M. Heidegger, keď hovorí:

„Ak sa odvážime uvažovať o myslení, potom hovoriť o ňom má zmysel iba vtedy, ak ho chápeme ako to myslenie, ktorým je určovaný náš dejinný pobyt; iba vtedy, ak budeme vo svojom myslení v celej jeho bytostnej šírke dostatočne skúsení, budeme schopní uznať iné myslenie ako cudzie a počúvať ho ako niečo čudné v jeho plodnej podivnosti¹¹.“

Vo svojich najlepších výkonoch predstavovala filozofia víziu, projekt kozmu, univerza, človeka. Jej prednosťou – v časoch antických, stredovekých i modernejších, teda v dobách renesancie a novoveku až po začiatok dvadsiateho storočia – bola najčastejšie veľkorysá, monumentálna ponuka, v duchu ktorej bolo možné „rozumieť“ meniacemu sa svetu, usporiadať predstavy o jeho možných zmenách. Skutočná filozofia takúto ponuku – ponuku vízie – vždy obsahovala.

Problémom aj tých najúspešnejších vízií bolo, že ich výsledkom bol a je súčasný stav *našho* kultúrno-civilizačného modelu – lenže práve ten vyvoláva nie neodôvodnené obavy. Otázne je, či je filozofia schopná predložiť potrebnú a efektívnu víziu aj v súčasnosti¹². *Minulosť* sa nemôže jednoducho meniť na *budúcnosť*, to, čo „bude“ musí byť vo významnej miere závislé od kritického posúdenia toho, „čo bolo“ alebo „je“, budúcnosť nemôže byť prolongáciou „minulosti“ v zmysle pokračovania trendov, účasti hlavných dynamizujúcich faktorov a podobne. Ak nechceme skončiť ako mnohé civilizácie pred nami, je potrebné „niečo“ zmeniť. Je filozofia schopná *vysloviť sa*, vyjadriť podstatu *zneistenia*, ktoré nie je neodôvodnené?

¹⁰ „Pochybnosť môže prispieť k riešeniu ťažkostí...“ (Aristoteles, *op. cit.*, 993a 20).

¹¹ M. Heidegger, *Básnický bydlí človek*, Oikoymenh, Praha 1993, s. 183.

¹² Radikálne sa zmenšuje počet tých, ktorí sú o tejto jej potencii presvedčení – nielen mimo, ale aj vo vnútri filozofie samej! Platí to aj o úsilí filozofie modelovať možné podoby budúcnosti – nie vlastnej, ale tej, ktorú sa usiluje konceptualizovať. Zdá sa, že k novej projekcii nemáme potrebné relevantné zdroje.

Futurológia versus filozofia budúcnosti

Filozofia nebude môcť spôsobiť nijakú bezprostrednú zmenu terajšieho stavu sveta; nevzťahuje sa to len na filozofiu, ale na všetky iba ľudské myšlienky a túžby; už len nejaký Boh nás môže zachrániť.

(M. Heidegger¹³)

Budúcnosť je azda najzaujímavejšia výzva: pre filozofiu, pre vedu v stále širšom spektre jej disciplín, pre umeleckú tvorbu i pre všetky svetové náboženstvá. Je to výzva primárnej dôležitosti. Všetci ju berú vážne – to je spoločný menovateľ úvah o ľudskom svete v bližšej či vzdialenejšej budúcnosti. Nedokážeme sa však zatiaľ dohodnúť na *optike*, v ktorej by sa naše úvahy, inferenčné modely, rámce úvah či východiská mali pohybovať¹⁴.

Pred menej ako sto rokmi sa na mape vedeckých aktivít objavila nová: *futurológia* alebo *veda o budúcnosti* – ako *deskriptor* možného budúceho vývoja spoločnosti a civilizácie s dôrazom na identifikáciu rizík, ako tvorca scenárov možného vývinu spoločnosti a civilizácie¹⁵. Zatiaľ sa to žiadnej nepodarilo a v tomto zmysle nie je presvedčivá ani *najnovšia* z nich, veda o budúcnosti, futurológia¹⁶.

¹³ M. Heidegger, *Už jenom nějaký Bůh nás může zachrániť*, „Filosofický časopis“ 1995, roč. XLIII, no. 1, s. 24.

¹⁴ V našej kultúre a civilizácii chápanie času ráta s jeho trojrozmernosťou – zodpovedajú jej naše pojmy minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Všetky sú určitým spôsobom problémové. Naše antropomorfné vízie budúcnosti – a iné byť nemôžu, sú často groteskné, je v nich príliš veľa nás samých na to, aby mohli byť projektom: „groteskosť je obsiahnutá vo všetkom“ (S. Márai, *Deníky II*, Academia, Praha 2009, s. 346), v našich predstavách o nás samých, o tom, čo je mimo nás, o tom, čo bolo i o tom, čo bude.

¹⁵ Vystupuje s ambíciou integrovať všetky kognitívne aktivity, ktoré sa vzťahujú na skúmanie toho, čo bude! Formuje potrebnú metodológiu skúmania budúcnosti, je čímisi ako *high-tech* spoločenských vied. Jej program je bohatý: analýza civilizačnej krízy, predikcia, sociálne predvídanie, konštruovanie indikátorov budúceho vývoja. Je to mladá veda, vznikla v štyridsiatich rokoch dvadsiateho storočia. Pojem futurológia ako i návrh jej konceptu vytvoril Ossip K. Flechtheim (1909–1998), pôvodcom ukrajinský, známy však ako americký mysliteľ. V súčasnosti je častejšie používané označenie Futures Studies.

¹⁶ Rastúca diverzita vied o budúcnosti svedčí o naliehavosti výskumov, ktorých objektom je naša vlastná budúcnosť! Zdá sa, že naša budúcnosť je v dobrých rukách! Vízie, trendy, intuície, modelovanie, historické analógie, kvalifikované odhady, science fiction – to všetko patrí do arzenálu futurológie. V tejto súvislosti by sme mohli zvolat: „Konečne!“ A predsa našu pohodu narúša zvláštny pocit, že s našou faktickou snahou usmerniť budúcnosť „čosi nie je v poriadku“, že všetko „ide po starom“, že sme naďalej len divákmi zmien, stále vyľakanejšími pozorovateľmi, ktorých „bezmoc“ je tým väčšia, čím väčšia je „moc“, ktorou človek a ľudstvo disponuje!

Reprezentuje potrebnú výskumnú špecializáciu motivovanú úsilím dosiahnuť vyššiu predikčnú efektivitu, hodnovernosť a kognitívnu zdôvodnenosť.

Civilizácia, ktorú sme sami tvorili a nakoniec aj stvorili, sa začína vo svojom vývoji *prehrievať* – nestačí na zvládnutie trendov, na ktorých je postavená. Sama sebe *preteká vez okraj!* Sme pevne zakorenení v *tomto* svete, sami sme ho vytvorili. Domnievame sa, že máme cieľ, „v skutočnosti nevieme kam kráčame“¹⁷. Starí Gréci mali zmysel pre *nemennosť archetypov* – tie isté sprevádzajú našu civilizáciu bez toho, aby sa samy menili. *Metafyzika a dejiny* (obe majú svoj pôvod v antickom Grécku) sú stále väčším problémom: ocitáme sa na okraji priepasti¹⁸ a začíname si uvedomovať, že hľadanie potrebných východísk nemá nateraz dostatočnú naliehavosť. Dejiny ku svetu patria – sú však temporálne trojrozmerné a našou úlohou je usilovať sa porozumieť, ako k sebe všetky tri rozmery patria.

Filozofia, ak chce ostať súčasťou intelektuálneho javiska, sa musí od *future studies* odlišovať – v niečom podstatnom byť iná! Možno by stačilo, keby ostala sama sebou, tým, čím bola v dobách, kedy sa tešila z prestíže, o ktorú postupne prišla¹⁹. Metafyzika nie je sumou *nevyvátiteľných právd, sanktifikácia* tvrdení jej neprospeiva²⁰.

Prísna (napríklad empirická) demarkácia vylučuje filozofické výroky zo sféry *legitímneho* poznania, nezbujuje ich však novej inšpiratívnosti, abduktívneho potenciálu, kreatívnej užitočnosti²¹. Moderný traktát na obranu filozofie a metafyziky by mal byť o ich schopnosti prekračovať obmedzenia, metodologické bariéry, inferenčné algoritmy. Šanca, že v tejto podobe bude *prijatá na milosť* ostatnými nie je veľká, je však asi jediná! Jej prednosťou môže byť – paradoxne, že nie je ani vedou, ani umením, že z obidvoch dokáže čerpať! A ak chce, aby jej slovo bolo *počuté*, ak už nie *vypočuté*, potrebuje odvahu pozrieť sa tam, kde sa z rôznych príčin ostatní nepozerajú.

¹⁷ E. Ionesco, *Strípky denníku*, Argo, Praha 1997, s. 64.

¹⁸ „Za tisíce a tisíce rokov sme si nespočetnekrát položili tie isté otázky... zovšedneli skôr, než sme mohli dospieť k akémukoľvek názňaku odpovede... veda nie je vedúcnosť, rétoriky a filozofie sú len slová... až všetko poznáme alebo aj keby sme všetko poznali, nedozvieme sa nič“ (*ibidem*, s. 46).

¹⁹ Metafyziku však nie je možné „zabiť nadávkami“ (K.R. Popper, *Logika vědeckého bádání*, Oikoymenth, Praha 1997, s. 17), ako sa o to neúspešne pokúsili pozitivistí v 19. aj v 20. storočí.

²⁰ „Kontroverzná otázka, či filozofia existuje alebo má právo existovať je takmer tak stará, ako je stará filozofia sama“ (*ibidem*, s. 32). Pochádza takmer výlučne z prostredia filozofov, nie z externého myšlienkového prostredia. Problém jej legitimacy pretrváva. A zdá sa, že k definitívnemu riešeniu nedospel ani autor *Traktátu* (L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Oikoymenth, Praha 1993, s. 7), keď všetko, čomu chýba zmysel, ktorý je rozpoznateľný len vo výrochoch prírodovedy, posunul do sféry nelegitimity. Podobne to dávno pred ním urobil už D. Hume.

²¹ „Vedecký objav nie je možný bez viery v idey, ktoré sú čisto špekulatívnej povahy a nezriedka hmlisté; viery, ktorá je z hľadiska vedy nezaistená a ktorá je v tomto zmysle metafyzická (K.R. Popper, *op. cit.*, s. 17).

Môže teda filozofia prispieť k dôslednejšiemu porozumeniu sveta, v ktorom žijeme? Nielen paberkovať na výsledkoch, ktoré v tomto zmysle poskytuje veda! Dokáže sama niečo podstatné prinášať? Dokážeme vďaka nej lepšie pochopiť zmysel a smerovanie civilizačného konštruktu, ktorého sme súčasťou? Dokáže sa kriticky pozrieť na cieľ, ku ktorému – ak vôbec, speje, dokáže odhadnúť silné a slabé stránky prebiehajúcich procesov, ak myslíme na budúcnosť ľudstva? V bezhraničnej otvorenosti možných podôb budúcnosti môžu byť a sú skryté viaceré riziká – niektoré naozaj vážne. Ak sa filozofia zväčša prezentujú *neotrasiteľným presvedčením*, pričom len málokedy oprávnené, kam by mal smerovať jej dnešný pohľad? Problém spočíva aj v tom, že predstava o dosiahnutí pokroku neraz vedie k odmietaniu *bývalého zmyslu* toho, čo bolo *prekonané*. Čo však vieme o tom čo je skutočným pokrokom?

Veľká kniha eschatológie – človeka, vesmíru, ľudstva, je príliš vážna vec na to, aby jej výklad bol výsadou náboženstva a – *nedaj Bože*, dokonca náboženského fanatizmu. Ak je pravda, že „znaky reálneho závisia od toho, čo si v konečnom dôsledku o ňom myslíme“²², je potrebné naše úsilie smerovať práve na skúmanie *stavu myslenia*. Ako myslíme? Aké sú dominantné znaky myslenia, jeho motívácie, intencie? Prečo myslíme tak, ako myslíme? Je možné myslenie zmeniť? Ak áno, ako? Ľahko podliehame ilúzii, že práve *naša doba* je tá najlepšia, že – povedané s Leibnizom, aj keď v celkom iných súvislostiach, „žijeme v najlepšom z možných svetov“. Máme sklón preceňovať svoje miesto v nezmernom prúde ľudského pohybu, ktorého skryté zákonitosti – ak vôbec jestvujú, nepoznáme. Nie sme schopní zaujať stanovisko vonkajšieho pozorovateľa, ktoré by nám poskytlo archimedovský *pevný bod* pre naše úvahy. Dejiny ľudstva sú nedokončené vo veľmi významnom zmysle – ukazuje sa, že nie je možné ich zavŕšiť púhou lineárnou prolongáciou, jednoduchým pokračovaním trendov, ktoré v nich doteraz prevládali.

Filozofický aspekt predvídania

Som presvedčený, že... myslenie sa premení iba myslením, ktoré má ten istý pôvod a určenie...

(M. Heidegger²³)

Budúcnosť filozofie ako rešpektovanej intelektuálnej aktivity závisí v značnej miere od toho, ako sa ona sama dokáže *kvazireflexívne* vyjadriť k budúcnosti – nie

²² Ch.S. Peirce, *Collected Papers. Pragmatism and Pragmaticism*, Harvard University Press, Cambridge – Massachusetts 1960, vol. V, § 409.

²³ M. Heidegger, *Už jenom nějaký Bůh ...*, s. 29–30.

vlastnej, budúcnosti, ktorá je otvorená azda až príliš, budúcnosti, ktorá sa týka človeka, ľudstva. Vychádzame z predpokladu, že dejiny nepredstavujú celkom náhodný proces, ktorý by sa vymykal akémukoľvek predvídaníu. Proroctvá, predpovede, vízie či predstavy k dejinám budúcnosti patria ako súčasť myšlienkového koloritu, ktorý je s ňou spojený. Ak má každá dejinná epocha svoju vlastnú hierarchizovanú anatómiu, čo je charakteristické pre tú našu? Ak je za všetkým, čo sa dialo, čo sa deje a čo sa bude diať človek, potom práve on je spoločným menovateľom procesov, ktoré označujeme spoločným názvom dejiny.

Forecasting, a to aj vo vzťahu k predvídaníu ľudskej budúcnosti, je v pozadí širokého záujmu duchovnej kultúry o podoby budúcnosti. Filozofický utopizmus prevládajúci v minulosti sa dostal celkom na okraj širšieho záujmu. V ľudskom svete sa všetko mení, zdá sa však že tempo, rýchlosť, hĺbka a intenzita zmien sa najmenej dotýkajú toho, kto ich iniciuje, kto je ich vedomým či nevedomým autorom – človeka samého.

Ak sme v stúpili do postmodernej doby, potrebujeme jej filozofickú, teda kritickú a antropologicko-metafyzickú reflexiu, ktorá hľadá svoje východiská. Ak platí, že „najnebezpečnejšie na technike je to, že odpútava od vecí, ktoré človeka naozaj utvárajú, ktoré skutočne potrebuje“²⁴, potom je potrebné sa k človeku a jeho skutočným potrebám vrátiť, to znamená odznova a vo vzťahu k budúcnosti ich predovšetkým nezaujato vymedziť! Postmoderná doba potrebuje zodpovedajúcu postmodernú filozofiu, ktorá sa dokáže poučiť z vlastnej minulosti. Viera v možnosti zmeniť ľudstvo je odveká utópia. Zdá sa, že pokiaľ ide o jeho povahu a charakter, ľudstvo ma vysokú rezistenciu voči zmenám! V tomto zmysle je otázne, či a ako je to vôbec možné.

Rehabilitovať filozofické poznanie, ak máme na mysli jeho schopnosť kvalifikovane sa vyjadrovať k veciam budúcim, je úloha, ktorá je pred nami. *Forecasting* sa nateraz uskutočňuje skôr prostredníctvom špeciálnych vied. Filozofia by nemala rezignovať na funkciu nástroja modernizácie sveta – v tomto zmysle by sa vlastne mala vrátiť k svojim počiatkom, k funkciám, ktoré mala na úsvite novodobých dejín. Aké sú základné konštanty ľudskej existencie a – sú invariantné? Je to nedostatok, ktorého podoby sa menia? Mal pravdu slávny škótsky skeptik D. Hume, keď seba i ostatných presviedčal, že vlastne spoznať nemožno nič – dokonca či predovšetkým ani seba samého!

---

²⁴ E. Canetti, *Tajomné srdce hodínok*, MilaniuM., Dunajská Lužná 2005, s. 21.

Obscurum diagnosis

*Svoje storočie nemôžeme zmeniť, ale
môžeme sa proti nemu postaviť!... Kto vidí
dopredu a hľadá vpred, len ten má vraviť...*

(J.W. Goethe²⁵)

Čo je potrebné na to, aby sme *videli dopredu*, ako je možné *vstúpiť* do budúcnosti už dnes – a akým *d'alekohľadom* to dokážeme? Majú ho v rukách vedci, umelci, náboženský vodcovia? Zdá sa, že dejiny budúcnosti sú ťažším a tvrdším orieškom, ako sme ochotní si pripustiť. *Spontánna diagnostika*²⁶ budúcich podôb vývinu ľudstva sa ani len neblíži náročnejším kritériám efektívneho posudzovania, nie je za ňou potrebná metodeutika, obsahuje priveľa znakov vizionárskej povahy.

Sprievodným znakom je množstvo najrôznejších prognóz, veštíeb, apokalyptických vízií vzťahujúcich sa na našu ľudskú budúcnosť. Čo bude zajtra? Máme sa obávať? Ak áno, čoho? Mlčiaceho kozmu a nástrah (napríklad v podobe *bludných balvanov* a ich dopadu na Zem), ktoré nemožno vylúčiť, alebo skôr „seba“, „nás“, človeka? Môže sa *niečo pokaziť*? „Nepochybné sa ukazuje len jedno – niet chodu dejín, ktorý by sa dal predvídať; dejiny sú ustavične otvorené, nikto nekoná v ich zmysle, lebo ho nikto nepozná; je pravdepodobné, že vôbec neexistuje!“²⁷. Čím viac sa usilujeme porozumieť, tým viac v nás vzrastá presvedčenie, že pomyselné stránky veľkej knihy eschatológie človeka, vesmíru, ľudstva nateraz zaplniť nedokážeme. Ak je potrebné *niečo zmeniť*, čo je to? A ako hlboká má byť požadovaná zmena? Ako môžeme svoju dobu *zmeniť*? Trajektória jej pohybu bola určená dávno pred nami! Kým? Nami samými! Ak je pravda, že „znaky reálneho závisia od toho, čo si v konečnom dôsledku o ňom myslíme“²⁸, potom je potrebné skúmať, na čom je naše myslenie založené, čo ho určuje, prečo nás priviedlo na pokraj *priepasti*. A ako je možné zmeniť – ak by sme sa aj zhodli na tom, že je to potrebné ... *myslenie*? Leibniz mal nepochybne pravdu, keď (v celkom iných súvislostiach) náš svet označil za *najlepší z možných*²⁹. Pravdou však je, že *najlepší* z možných svetov je sám osebe problémový, plný ohrození, vystavený rizikám, ktoré môžu byť fatálne. Kataklyzmy, zrážky, erupcie, vznik a zánik sú spôsobom existencie kozmu – ich rozsah dosahuje apokalyptické rozmery, ale

²⁵ J.W. Goethe, *Vo vlastnom zrkadle*, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1982, s. 72, 75.

²⁶ Sponánna preto, že doteraz sa neobjavili ani len náznaky prepracovaného, dobre premysleného modelu diagnostického inštrumentária, ktorý by mohol viesť k prehĺbeniu pochopenia miesta našej doby v dejinách z hľadiska zmien, ktorých podoby nepoznáme.

²⁷ E. Canetti, *op. cit.*, s. 134.

²⁸ Ch.S. Peirce, *op. cit.*, § 409.

²⁹ V zhode so svojou theodiceou logicky správne usúdil, že žijeme v najlepšom z možných svetov.

samy osebe ku kozmu bytostne patria. Skutočná biblická apokalypsa sa však nevzťahuje na svet vecí, ale na svet ľudí. A v jej pozadí je potrebné hľadať ľudské správanie. Filozofia však nemôže prijať biblické vysvetlenie, že *hriech*, teda konanie v rozpore so zákonmi božími vedie k *božiemu trestu* v podobe, ktorá je súčasťou biblických príbehov. Zaujímá nás *naš malý svet, svet ľudí* uprostred toho *veľkého, kozmického*. Platí o ňom, o *našom malom svete*, to isté, čo charakterizuje *veľký svet* okolo nás? Zdá sa, že o ňom vieme menej než o tom *veľkom*³⁰. Vieme, že osud toho *veľkého* vo svojich rukách nemáme. Horšie je, že aj osud toho *našho* ľudského sveta nie je v našej moci, aj keď si – nevedno prečo, myslíme, že ho vo svojich rukách predsa len držíme! Máme sklon preceňovať svoje sily – veď v minulosti sme vždy nakoniec všetko zvládli. Problém je aj v tom, že skryté zákonitosti ľudského pohybu, ak vôbec jestvujú, nepoznáme. Nie sme schopní nájsť archimedovský *pevný bod*, zaujať stanovisko vonkajšieho pozorovateľa. Všetky naše prognózy, predikcie, vízie a predstavy – a to je ich spoločný menovateľ, sa nejakým spôsobom vzťahujú na ľudské správanie, na absenciu dostatočných vedomostí o jeho *zákonitostiach*, o ktorých ani nedokážeme povedať, či vôbec jestvujú. Zdá sa, že sme vybavení *starym programom*: sme *pomalí*, nestáčime na rýchlosť zmien, ktoré okolo nás prebiehajú, zaostávame v adaptácii na dôsledky vlastných impulzov.

Heideggerovo memento

*Vyložiť človeka iba z človeka, z ničoho
človeku cudzieho, vyložiť ľudský život
z ľudského života!*

(M. Heidegger³¹)

Ak by sme uvedenú myšlienku pochopili ako *dnešnú* úlohu, ako by sme hľadanie odpovede na ňu dokázali spojiť s predstavou o dejinách našej, teda ľudskej budúcnosti? Prevyšuje táto úloha súčasné možnosti filozofie? „Filozof musí chcieť pomôcť“³² – aj keď nie je isté, že to dokáže.

V meandroch civilizačného vývinu sa situácia súčasného človeka zmenila, a to – podstatne! Stojíme tvárou v tvár dôsledkom vlastných aktivít. Nedošlo k zásahu z vonka, z kozmu, nestretli sme sa s mimozemskými formami inteligencie a života! Kedysi dávno sme sa vydali na *cestu*. Netušili sme, kam nás dovedie. „U cesty je vždy nebezpečenstvo, že sa stane bludnou“³³. Vzťahuje sa to na tú

³⁰ Pre A. Einsteina, napríklad, zo všetkých záhad sveta tou najväčšou sú ľudia!

³¹ M. Heidegger, *Už jenom nějaký Bůh ...*, s. 3.

³² *Ibidem*, s. 10.

³³ M. Heidegger, *Básnický bydlí ...*, s. 41.

našu cestu, je taká, teda *bludná*? Na to musíme prísť sami. Sme pútnici, odkiaľ, kam a prečo putujeme? A čím sa na tejto ceste riadime, keď „nejestvuje nijaká miera“³⁴, nijaký kompas, ktoré by nás viedli? Aspoň nie v podobe „čisto vedecského predstavovania, nejakej vhodnej tyče alebo pravítka“³⁵. Do filozofie, podobne ako do vedy, by mali vstupovať len tí, ktorí sa dokážu – ad hoc, *zbaviť pocitov*³⁶. Ich prítomnosť je prekážkou nezaujatého uvažovania. A práve také myslenie je podmienkou úvah o dejinách budúcnosti, aj keď „dejiny vo vlastnom zmysle sú prítomnosť“³⁷. Práve ona má byť *prekročená*. V tomto zmysle Heidegger analyzuje prítomnosť ako stav, ktorý dejiny budúcnosti podstatne určuje. Jeho diagnostika je relatívne stručná a je možné ju vyjadriť v niekoľkých charakteristikách:

- „myslenie, ktoré dnes určuje svetové dejiny, nepochádza z dneška“³⁸;
- „planetárny ruch novodobej techniky je moc, ktorej dejinno-určujúcu veľkosť je len ťažko možné preceniť; rozhodujúca je však otázka, ako tomuto technickému veku môže vôbec byť priradený nejaký politický systém – a aký; na túto otázku nepoznám odpoveď; nie som presvedčený, že je to demokracia“³⁹;
- podliehame ilúzii, že „technika je vo svojom bytostnom jadre niečo, čo má človek v rukách“⁴⁰; „to však nie je možné; technika je vo svojom bytostnom jadre niečo, čo človek sám od seba nezvládne“⁴¹; „technika... je niečo, na čo nestačí ani filozofia, ani ostatné doterajšie myšlienkové prostriedky“⁴²;
- „je mysliteľné, že človek nemá vôbec žiadne určenie“⁴³;
- Cesta filozofie a myslenia dnes vedie k mlčaniu!! „Nepoznám žiadnu cestu k bezprostrednej zmene súčasného stavu sveta, aj keby sme pripustili, že čosi také je vôbec v ľudských silách“⁴⁴.
- „Ak považujeme myslenie za všeobecne ľudskú schopnosť, potom sa z neho stáva čosi fantastické; ak sa odvolávame na to, že v našom veku dospel všade na Zemi svetodejinnej vláde rovnaký spôsob myslenia, potom musíme mať s rovnakou rozhodnosťou na zreteli, že toto rovnotvárne myslenie je iba spoštetlá a utilitárna forma onej dejinnej podoby myslenia, ktorú nazývame západoeurópskou a ktorej osudovú si sotva a iba výnimočne vôbec chceme všimnúť“⁴⁵;

³⁴ *Ibidem*, s. 87.

³⁵ *Ibidem*, s. 93.

³⁶ „Do filozofie nepatria ani tie najkrajšie pocity“ (*ibidem*, s. 105).

³⁷ *Ibidem*, s. 167.

³⁸ *Ibidem*, s. 183.

³⁹ M. Heidegger, *Už jenom nějaký Bůh ...*, s. 20.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 21.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, s. 23.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 27.

⁴⁵ M. Heidegger, *Básnický bydlí ...*, s. 181.

– „technika, priemysel a hospodárstvo ako práca, ktorou človek vytvára sám seba, dnes rozhodujúcim spôsobom určujú akúkoľvek skutočnosť skutočného“⁴⁶;

Aká je teda budúcnosť filozofie, ktorá už – prinajmenšom podľa Heideggera – našla svoje završenie! Jej aktuálnou úlohou filozofie je *dnešné myslenie*, ktoré by malo byť schopné konštruovať model metafyziky epochy, metafyziky našej súčasnosti! Úloha je sformulovaná zreteľne – rozpoznať metafyzický základ súčasnej epochy, t.j. epochy, ktorá začala ranogréckym myslením a trvá podnes. Podarí sa jej to len vtedy, ak jej zamyslenie bude mať dostatok odvahy, aby „urobilo tým najproblematickejším pravdivosť našich predpokladov a oblasť, v ktorej ležia ciele nášho usilovania“⁴⁷. Nastal čas – na čo? Nájst’ silu na *pravé zamyslenie o budúcom človeku*⁴⁸. Vracia sa tam, kde aj Aristoteles pociťoval potrebu *zastaviť sa* – urobiť predmetom myslenia samotné myslenie!

Východiská metahistórie budúcnosti Noama Chomského⁴⁹

*Vízia budúceho sociálneho poriadku
(musí) byť založená na pojme ľudskej
povahy...*

(N. Chomsky⁵⁰)

Zdá sa, že spoločenské vedy, presnejšie vedy o človeku potrebujú *kopernikovsky* obrat. Modernej filozofickej antropológii chýba potrebná *inferenčná odvaha*. „Človek“ je predmetom záujmu viacerých vied, výsledky vedeckého záujmu však stále nepredstavujú platformu, ktorý by nás v pohľade na človeka významnejšie posunula. Povedané inak, človek je stále *veľkou neznámou*. V *partikularite* výsledkov skúmania sa človek samotný *stráca*, vlastne o ňom stále nevieme najmä to, čo by sme potrebovali vedieť najviac – nepoznáme jeho invariantnú prirodzenosť.

Dopyt je po mysliteľovi typu Ch. Darwina, ktorý pred poldruha storočím „omráčil“ vedecký svet, ale nielen ten, svojou predstavou o pôvode človeka. Zdá sa, že poznáme svoj pôvod, no nepoznáme vlastnú „podstatu“, povahu, charakter.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 183.

⁴⁷ M. Heidegger, *Věk obrazu světa*, Oikoymenh, Praha 2011, s. 7.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 35.

⁴⁹ Noam Chomsky (1928) – lingvista, „Einstein modernej jazykovedy“, pôvodca projektu generatívnej gramatiky, kritik behavioristických teórií v psychológii a jazykovede, kritik sociálno-politických praktík súčasného establishmentu v Spojených štátoch. Jeho najvýznamnejšou devízou nie je neomylnosť, ale morálna integrita, viera v zdravý rozum a odvaha k vlastnému postoju a názoru.

⁵⁰ N. Chomsky, *Language and Freedom*, Resonance/March, IASc. Springer 1996, s. 101.

Starí Gréci nás obdarili výzvou *Gnóthi sauton! – Poznaj seba samého!* Je aktuálna aj dnes. Má – v prenesenom zmysle, podobu hľadania *pevného bodu*, z ktorého by sme dokázali vychádzať v úsilí nájsť istotu v neistom svete, ktorý človeka obklopuje. Povedané inak – potrebujeme nezaujatý pohľad na seba samých! Potrebujeme vedieť, akí sme a čím sme! Podľa N. Chomského „musíme zavrhnúť“, jasne a radikálne, veľa moderných sociálnych a behaviorálnych vied, ak sa chceme priblížiť k hlbšiemu porozumeniu týchto vecí“⁵¹. Porozumieť *týmto veciam* znamená kognitívne si *siahnuť na dno*, zamerať svoju pozornosť na štruktúru základných antropoinštinktov, na archetypálnu výbavu človeka, ktorá je – prinajmenšom v rozsahu doby *moderného vývinu človeka a ľudstva*, teda posledných 5–6 tisíc rokov, **konštatná**. Zdá sa, že súčasťou takto chápanej archetypálnej výbavy človeka je inštinkt pre slobodu, používanie jazyka, morálne posudzovanie, viera v Boha... Od nich sú odvodzované *etické* skutočné či fiktívne alebo iluzórne *supernormy*, ktoré sprevádzajú človeka. Vo vzťahu k budúcnosti sme odkázaní na improvizáciu – v inferenčnom zmysle východiskovou premisou úvah o budúcnosti je a môže byť vymedzenie našej vlastnej *povahy*. Na tomto základe potom môžeme konštruovať sylogistické deduktívne závery, ktoré by sme dokázali imunizovať voči mnohoznačnosti, nejasnosti a podobne.

Čo nám môže pomôcť priblížiť sa k nateraz nedosiahnuteľnému cieľu, ak ho chápeme ako *poznanie seba samého*⁵² – ako poznanie povahy vlastnej *prirodenosti*. Chomský je presverdčený, že je to najmä „štúdium ľudskej kognitívnej štruktúry a ľudského intelektuálneho výkonu, ktoré odhalí vysoký stupeň geneticky vrodenej štruktúry“⁵³. Práve ona utvára *ľudskú povahu*, o ktorej vieme málo alebo takmer nič, ak naše vedomosti porovnáme s tým, čo vieme napríklad o kozme, hmote a podobne. Filozofický projekt, ktorý – v prípade Chomského, siaha až k Descartovi – aj on chcel prísť až k bodu, o ktorom by sme už nemohli pochybovať, by mal byť postavený na ambícii skúmať *ľudskú povahu*, čo chápeme ako synonymum *podstaty*. Ak platí *Eisteinova premisa*, že zo všetkých záhad tou najväčšou je človek, potom uvažovať o jeho budúcnosti môže mať zmysel iba vtedy, ak s touto *najväčšou záhadou* dokážeme niečo urobiť. V Chomského optike sa zaplietame do neriešiteľného paradoxu: na jednej strane „každá seriózná sociálna veda alebo teória sociálnych zmien musí byť založená na pojme ľudskej povahy“⁵⁴, na druhej strane „skutočná teória správania je mimo našich kognitívnych možností“⁵⁵, čo nás od cieľa *poznať seba samého* vzdaluje. Preto zreteľne dominujúcou úlohou prinajmenšom nemalej časti filozofie je úsilie dosiahnuť úspech pri tvorbe „dobře definovaného pojmu ľudskej povahy, ktorá ...

⁵¹ *Ibidem*, s. 101.

⁵² Majstri na tomto poli boli v antickej ére na svoju dobu pozoruhodne inšpiratívni Gréci.

⁵³ J. Fox, *Chomsky a globalizace*, Triton, Praha 2003, s. 17.

⁵⁴ N. Chomsky, *Jazyk a zodpovednosť*, Archa, Bratislava 1995, s. 38.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 36.

až do dneška unikala dosahu vedeckého skúmania⁵⁶. Je to aktuálne prinajmenšom vtedy, ak usilujeme o pojem *ľudskej povahy*, ktorý by bol nezávislý od sociálnych a historických podmienok, vyznačoval sa rezistenciou voči náhodným, temporálnym, teda dočasným alebo nepodstatným súvislostiam.

N. Chomsky sám seba vníma ako heretika (v zmysle nesúhlasu s paradigma-ticky prevládajúcim názorom o pokroku v poznávaní človeka) – „štúdium ľudského správania zaraďuje medzi odvetvia, v ktorých vedecká metóda nedosiahla nijaký pokrok za dvetisíc rokov⁵⁷. Dokážeme, v súlade so spôsobom, *ako myslíme*, „položiť otázku príčinnosti správania, čo je dosť jednoduché; ale nedosiahol sa takmer nijaký teoretický pokrok pri jej zodpovedaní... v skutočnosti nepoznáme rozumný prístup k riešeniu tohto problému; tento trvalý neúspech treba azda vysvetliť tak, že skutočná teória správania je mimo našich kognitívnych schopností; nemôžeme teda dosiahnuť nijaký pokrok; to je, ako keby sme sa pokúsili naučiť opicu oceniť Bacha; strata času!⁵⁸.

Rezignácia však, nazdávame sa, nie je opodstatnená – *ľudská povaha* nie je mýtus, nie je to len priesečník aktuálnych historických vzťahov – „ľudská povaha existuje a nemení sa mimo biologickej evolúcie druhov⁵⁹. Biologická evolúcia však má inú *časomieru* ako civilizačný vývin. „Buď ste strojom alebo ste ľudskou bytosťou, rovnako ako iné bytosti v základnom ustrojení; rozdiely sú plytké, nedôležité, nemajú vplyv na invariantnú *podstatu človeka*⁶⁰. ***Invariantná podstata človeka*** – práve o ňu ide!

Pre filozofiu je to výzva. Ak sa s ňou dokáže prinajmenšom v podobe abduktívnej inšpirácie pre iné oblasti vedy v prepojenom priestore aktuálneho ľudského vedenia *popasovať*, ostane tým, čím bola vo svojich začiatkoch – prejavom múdrosti vo svete hľadania pravdy!

[znakov 38 617]

Philosophiae et futuro – риск предикативности

р е з ю м е

Эссе предлагает разъяснение важной философской позиции – попытки создать различные модели или проекты будущих форм общественного порядка. Концепция будущего человеческого мира, общественного порядка, наши проекты и модели «общественного менеджмента» должны появляться на базе философского мировоззрения. Что значит концепция будущего, другое время, и т.д.? Что мы можем сделать, что мы обязаны сделать? Что значит *futurum res publica est?*

⁵⁶ *Ibidem*, s. 44–45.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 36.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 59.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 61.

ключевые слова: наука и философия; будущее как *res publica*; *absentia imagines futurum*
klúčové slová: veda a filozofia; budúcnosť ako *res publica*; *absentia imagines futurum*

Philosophiae et futuro – Risks of Predicability

a b s t r a c t

The essay offers an explanation of the important philosophical position – an attempt to construct various models or projects of future forms of social orders. The conceptions of future of the human world, the social orders, the projects and models of „social managements“ have to be emerged on the base of philosophical point of view. What does the concepts of future, next time, etc mean.? What can we do, what we have to do? What does *futurum res publica est* means?

keywords: science and philosophy; future as *res publica*; *absentia imagines futurum*

Bibliografia

- Aristoteles. 2003. *Metafyzika*. Praha: Nakladatelství Petr Rezek.
- Borges Jorge Luis. 2005. *Borges ústne*. Bratislava: Kalligram.
- Canetti Elias. 2005. *Tajomné srdce hodiniek*. Dunajská Lužná: MilaniuM.
- Fox Jeremy. 2003. *Chomsky a globalizace*. Praha: Triton.
- Goethe Johann Wolfgang. 1982. *Vo vlastnom zrkadle*. Bratislava: Slovenský spisovateľ.
- Heidegger Martin. 1993. *Básnický bydlí člověk*. Praha: Oikoymenh.
- Heidegger Martin. 1995. “Už jenom nějaký Bůh nás může zachránit”. *Filosofický časopis*: XLIII (1).
- Heidegger Martin. 2011. *Věk obrazu světa*. Praha: Oikoymenh.
- Chomsky Noam. 1995. *Jazyk a zodpovednosť*. Bratislava: Archa.
- Chomsky Noam. 1996. *Language and Freedom*. Resonance/March. IASc. Springer.
- Ionesco Eugene. 1997. *Strípky denníku*. Praha: Argo.
- Márai Sándor. 2009. *Deníky II*. Praha: Academia.
- Musil Robert. 1998. *Muž bez vlastností*. Praha: Argo.
- Ortega y Gasset José. 1969. *Úkol naší doby*. Praha: Mladá fronta.
- Peirce Charles Sanders. 1960. *Collected Papers. Pragmatism and Pragmaticism*. Harvard University Press.
- Popper Karl Raimund. 1997. *Logika vědeckého bádání*. Praha: Oikoymenh.
- Wittgenstein Ludwig. 1993. *Tractatus logico-philosophicus*. Praha: Oikoymenh.